Jaarlijkse Bijeenkomst Genootschap Nederland - Aruba

Aruba in het herdenkingsjaar slavernijverleden

Zaterdag 11 november 2023,
Hotel Leonardo Royal Den Haag

***

Inleiding door Marlon Titre
voorzitter Genootschap Nederland-Aruba

Luc Alofs studeerde culturele antropologie aan de Radboud Universiteit in Nijmegen en promoveerde als historicus aan de Universiteit Leiden. Hij is senior docent en onderzoeker aan de Universiteit van Aruba. Hij was onder meer voorzitter van de nationale Unesco Commissie Aruba, curator van Fundacion Museo Arubano en is momenteel lid van het Intereilandelijk Overleg Slavernijverleden en van de Commissie Bewustwording Slavernij Aruba. Luc is sinds 1990 werkzaam en woonachtig op Aruba. In 1997 en 2013 publiceerde hij het boek *Slaven zonder Plantage*. In deze presentatie zal hij ingaan op de geschiedenis en het herdenkingsjaar van de slavernij op Aruba.

***

Luc Alofs – Aruba in het herdenkingsjaar slavernijverleden ([1])

Dames en Heren,

Ik zal vanmiddag spreken over inheemse koloniale dwangarbeid, over trans-Atlantische slavernij op Aruba en daarna over slavernij en emancipatie elders in de Caribische regio. Ook gaan we het hebben over excuses en heling. Niet alleen in de relatie met de Nederlandse staat, maar ook in de onderlinge relaties tussen de nazaten van inheemse, Arubaanse en Caribische slaafgemaakten en de relaties tussen de eilanden. Ongetwijfeld blijven er vragen onbeantwoord. Het Genootschap Nederland-Aruba nam in dit herdenkingsjaar de opdracht op zich om na te denken over slavernij en de tweestrijd die daarvan nog altijd de erfenis is. We maken daarmee vandaag een begin, maar eerst richt ik mij tot mijn minister Xiomara Maduro.

Minister, U heeft het mij niet makkelijk gemaakt door zojuist te verklaren dat Aruba zich terugtrekt uit het proces van heling en herstel van de wreedheden van slavernij ([2]). Aruba heeft bij monde van minister-president Wever-Croes op 19 december 2022 en op 1 juli 2023 de excuses van de Nederlandse staat voor de rol in het slavernijverleden aanvaard, maar de regering staakt nu de gesprekken over de uitwerking van het excuus vanwege de omstreden renteberekening over de Coronaleningen door Nederland aan Aruba. Minister, met deze verklaring heeft u zojuist geschiedenis geschreven.

Ik moet bekennen dat ik wel iets herken van wat u zegt. Er leeft ongemak in het Koninkrijk, ook op het onderwerp Slavernijexcuus. Toen ik zojuist in de trein zat, heb ik de hoofdgedachte van mijn presentatie vanwege dat ongemak benoemd als de Tweestrijd of Paradox van Heling en Herstel, een beetje een theatrale formulering misschien, maar niet minder oprecht. 'Treinend' door het wat sombere Hollandse landschap, dagdroomde ik over enerzijds Heling als intern proces in het (onder)bewustzijn, in het mentale erfgoed van het Caribisch collectief (onder)bewustzijn. En anderzijds Herstel als keerpunt in een historisch belaste relatie tussen dader en slachtoffer.

Dat resulteert in een tweestrijd tussen dader en slachtoffer, maar ook in een inwendige tweestrijd voor beiden. De inwendige strijd van de dader eindigt in excuus en in het geval van het Koninklijk Huis de vraag om vergiffenis door Koning Willem Alexander. De inwendige strijd van het slachtoffer leidt tot actualisering van pijn en schaamte, maar ook in de bevrijding daarvan. Als die twee samen komen, spreken we van *affirmatieve erkenning* door dader en slachtoffer. We zoeken vervolgens naar *transformatieve erkenning* en een concrete agenda voor

[1] Dit essay is een bewerking van en aanvulling op de tekst die ik uitsprak op 11 november 2023. Ik put veelvuldig uit drie documenten: Luc Alofs (2013) *Slaven zonder plantage, (kinder-)slavernij en emancipatie op Aruba*. Aruba: Charuba. Werkgroep Interinsulair Overleg Doorwerking Slavernij Verleden (2022). *Pleidooi voor erkenning, excuses en herstel in het Caribisch deel van het Koninkrijk, Mei 2022*. Luc Alofs (ed.) (2023) *Sailing in Salt Water. Advancing the Dutch Caribbean Reparations Agenda and Establishing an Inter-Island Knowledge and Expertise Network on the Slavery Past and Its Heritage. Proceedings of the Interinsular Consultation Symposium, St. Maarten, October 28-30, 2023.* Aruba: Universiteit van Aruba. Met dank aan redacteur Marijn Alofs. Reacties zijn welkom via: luc.alofs@ua.aw.

[2] https://dossierkoninkrijksrelaties.nl/2023/11/17/aruba-breekt-gesprekken-over-herdenking-slavernijverleden-af/

herstellende rechtvaardigheid, *restorative justice* ([3]). Zo komen we tot het herstel van vertrouwen tussen dader en slachtoffer, tussen hen die excuus aanbieden en hen die het excuus aanvaarden. Dat is het proces 'achter de komma' van 19 december 2022.

In ons geval: De Nederlandse staat en zijn voorgangers propageerden, faciliteerden en bedreven misdaden tegen de menselijkheid met winstoogmerk, reduceerden mensenlevens tot anonieme arbeidskracht en lieten vrouwen kinderen dragen die vanwege de geboorte uit onvrije moeders zelf ook onvrij waren, dit alles onder de wettelijk – en kerkelijk – goedgekeurde noemer Slavernij. Overheden ([4]), banken ([5]), kerken ([6]) en andere instellingen willen anno 2023 relaties herstellen die vaak oververzadigd zijn van pijn, trauma en wrok; waarbij sociaal-economische, culturele en politieke tenachterstelling is geworteld in kolonialisme en slavernij. Een Excuus is makkelijker gezegd dan gedaan.

De vraag is wanneer de tijd rijp is om een Excuus te maken? Antwoord: Altijd, want *een welgemeend excuus is altijd welkom*. Wie zet dan de eerste stap? Antwoord: In het geval van het slavernijverleden van het Koninkrijk was dat de Nederlandse regering – als excuserende partij. Hoe doorbreek je echter vervolgens de interne tweestrijd tussen de erkenning van de pijn en het wantrouwen dat daaruit voortvloeit? Hoe helen we wonden, halen we opgelopen achterstanden in en bouwen we aan wederzijds vertrouwen? Antwoord: We kunnen pas verder als drie wegen elkaar kruisen: a. die van het erkennen van diepe historische wonden (check √), b. die van oprecht excuus (check √), en, als derde weg, c. die van gezamenlijk helen en herstellen in woord en daad. Hier, bij punt c. hapert het. Ik kom hier later op terug.

***

Inheemse of rode slavernij

We inventariseren het Arubaanse slavernijverleden. Inheemse of rode slavernij is een verzamelnaam. Wie het rapport *Staat en slavernij* leest, beseft dat er een spectrum van gedwongen koloniale arbeid heeft bestaan in het Koninkrijk der Nederlanden en zijn voorlopers, in het bijzonder de Geoctroyeerde West-Indische Compagnie (1621-1792). Koloniale dwangarbeid en slavernij beginnen op onze eilanden met de komst van de Spanjaarden in de Amerika's onder de noemer 'encomienda'. In 1513-1520 wordt de Caquetío-bevolking van Aruba, Bonaire en Curaçao – in totaal zo'n 2000 mensen – opgejaagd, opgepakt en gedeporteerd naar het eiland Hispaniola om er als slaaf te worden toegewezen aan kolonisten, zogenaamde encomendero's, die hun arbeid uitbuiten in de mijnbouw en op

---

[3] Nicole Immler (2022) *De (dia)logics van erkenning en herstel. Het belang van geschiedenis voor rechtvaardigheid.* Utrecht: Universiteit voor Humanistiek. (Inaugurale rede).
[4] Rose Mary Allen, Esther Captain, Matthias van Rossum & Urwin Vyent (2023). *Staat en slavernij Het Nederlandse koloniale slavernijverleden en zijn doorwerkingen. Amsterdam*: Athenaeum–Polak & Van Gennep. Daarnaast verschenen inmiddels talloze publicaties over de betrokkenheid van provincies en gemeenten bij de slavernij.
[5] Karwan Fatah-Black, Lauren Lauret en Joris van den Tol (2022) *Dienstbaar aan de keten? De Nederlandse Bank en de laatste decennia van de slavernij, 1814-1863*. Leiden: Leiden University Press.
[6] Bente de Leede en Martijn Stoutjesdijk (2023) *Kerk, kolonialisme en slavernij, verhalen van een vervlochten geschiedenis.* Utrecht: KokBoekencentrum. Jacob Kikkert (2023) Waarheid. In: *VPG Nieuws. Maandblad van de Verenigde Protestantse Gemeente van Curaçao*. Bisschop Luis Secco vraagt om vergiffenis voor slavernijverleden van de katholieke kerk. In: *Curaçao Nu*, 4-7-2023.

suikerplantages. Kort na hun komst naar dat eiland breekt daar een enorme pandemie uit. Pokken, gele koorts en malaria veroorzaken massale sterfte onder de Inheemse bevolking. Een trieste afloop van de eerste vorm van rode slavernij: vrijheidsberoving, ontvoering en slavernij, voor velen met dodelijke afloop.

Korte tijd later vangt een tweede periode van Amerindiaanse slavernij aan wanneer Curaçao, Aruba en Bonaire worden gekoloniseerd door slavenhandelaar en stadsbestuurder van Santo Domingo, Juan de Ampiés, de man die in 1513 de eerste Benedenwindse deportatie organiseerde. Hij wordt in of rond 1525 de encomendero van onze eilanden met de bedoeling om hiervandaan heimelijk handel te bedrijven in rode slaven van de Tierra Firme, het gebied rond een door hem in 1527 tot 'Coro' omgedoopte Caquetío-nederzetting. Nadat zijn opzet mislukt, start schoonzoon Lazaro Bejarano zijn Benedenwindse wingewest. De veeteelt is gericht op de productie van huiden waarbij Caquetíos gedwongen worden arbeid te leveren. Bejarano introduceert overigens ook de Afrikaanse slavernij op Curaçao. Het encomienda-systeem heb ik uitgebreid beschreven in mijn boek *Koloniale Mythen en Benedenwindse Feiten* (2018). Ook Adi Martis (eveneens 2018) beschrijft deze fascinerende periode in zijn *De geschiedenis van Aruba tot 1816* ([7]).

Nadat de eilanden waarschijnlijk rond 1575 worden afgenomen van nazaten van De Ampiés, vormen zij een Captanía, een Kapiteinschap. Daar is sprake van een nieuwe vorm van slavernij die we niet goed kennen. In 1619, vijftien jaar voordat de West-Indische Compagnie de eilanden in bezit neemt, wonen er twintig Christenen op Aruba. We nemen aan dat daarmee Spanjaarden bedoeld worden. Ook leven er Caquetío's, die moeten werken in de veeteelt. Deze vorm van slavernij is niet goed gedocumenteerd en archeologisch nog niet bestudeerd. De koloniale dwangarbeid voor het Benedenwindse Captanía is de derde vorm van inheemse slavernij in de Spaanse fase van onze koloniale geschiedenis.

Nadat in 1636 de West-Indische Compagnie Aruba in bezit neemt, vestigen zich opnieuw Caquetío's op het eiland. Hun aantal bedraagt 393 in 1715 en in 1767 bevinden zich 120 huishoudens op het eiland, waarvan een honderdtal een inheemse herkomst heeft. Onder de West-Indische Compagnie komt er nieuwe vorm van koloniale arbeid tot stand, de zogenaamde Herendiensten. Inheemse Arubanen werken tot twee dagen per week voor de Compagnie. Zij graven en onderhouden 'tanki's' (waterreservoirs) voor het rondzwervende vee, kappen hout en verrichten andere diensten voor de Compagnie. De Herendiensten worden voorgesteld als tegenprestatie voor het recht om te wonen op het eiland, er kleine kuddes vee te houden en kleine kostgronden 'cunucu's' te bewerken. Herendiensten vervangen ook de belastingplicht, want een belastingontvanger kent Aruba dan nog niet. Ook de enkele vrije, witte kolonisten die zich vanaf 1754 op het eiland vestigen, zoals de Curaçaose families Maduro en Arends, zijn verplicht Herendiensten te leveren. Zij leveren hun arbeid echter door Afrikaanse slaven beschikbaar te stellen.

De vraag is of de Herendiensten gedwongen koloniale arbeid was, zoals bijvoorbeeld in de Molukken, Sri Lanka en Java onder de Verenigde Oost-Indische Compagnie. Herendiensten waren geen wettelijke vastgelegde vorm van slavernij, omdat onvrijheid niet door geboorte werd overgedragen, zoals bij trans-Atlantische slavernij. Wel was het een vorm van gedwongen koloniale arbeid. Weliswaar bevatten de Herendiensten een element van consensus, maar

[7] Luc Alofs (2018) *Koloniale Mythen en Benedenwindse feiten. Curaçao, Aruba en Bonaire in inheems Atlantisch perspectief.* Leiden: Sidestone Press. Adi Martis (2018) *De Geschiedenis van Aruba tot 1816. Van zustereiland tot imperium in imperio*. Volendam: LM Publishers.

wanneer de Herendiensten worden opgerekt door de Compagnie of misbruikt door ambtenaren van de WIC, komen Arubanen in opstand, zoals in 1759, 1786 en 1795. Uiteindelijk droeg inheemse dwangarbeid bij aan de bouw van Fort Zoutman in 1797-1798. Amerindianen leverden kalk en stenen, terwijl Afrikaanse slaafgemaakten van Curaçao het fort bouwden. Eén fort, twee vormen van slavernij.

In 1824 worden de Herendiensten omgedoopt tot arbeidsplicht – niet in plaats van, maar naast de inmiddels ingevoerde belastingplicht. In de jaren 1830 maakt de arbeidsplicht plaats voor de broodnodige werkverschaffing voor de vele vrije, maar verarmde Arubanen. In 1859 verdwijnt de arbeidsplicht, wanneer de bevolking zich verzet tegen de oproep van gezaghebber De Veer tot het verrichten van werkzaamheden ([8]).

Bij een vijfde vorm van inheemse slavernij zijn Arubanen geen slachtoffer maar dader. Vanaf tenminste 1827 tot aan het begin van de twintigste eeuw ontvoeren Arubaanse schippers inheemse kinderen van het schiereiland Goajira om op Aruba te werk te worden gesteld in de huishoudens en op de velden van vooraanstaande families. In 1827 gaat het om 51 onvrije personen. Rode slaven dienen zich de gehele negentiende eeuw aan in de koloniale archieven en zijn deel uit gaan maken van onze bevolking. Nog in 1914 wordt de indiaanse jongen José, afkomstig van Goajira, bestraft voor een kleine diefstal van zijn meester Nadie Henriquez. Tegenwoordig zouden we niet spreken van diefstal door José, maar van mensenhandel door Henriquez ([9]).

Zo passeren in vogelvlucht vijf vormen van inheemse slavernij in onze geschiedenis; variaties van koloniale dwangarbeid die we niet mogen vergeten als het gaat over erkenning en excuses voor het slavernijverleden. De Nederlandse staat stond hierbij stil tijdens het Excuus van 19 december 2022 op Aruba uitgesproken door Staatssecretaris Eric van der Burg ([10]).

***

Trans-Atlantische of zwarte slavernij op Aruba

We verleggen onze blik naar de trans-Atlantische slavernij. Slavenhandel was lange tijd voorbehouden aan Curaçao en Sint Eustatius. We weten dat slavernij op Aruba een eigen gezicht had, om de eenvoudige reden dat wij geen plantage-economie kenden. Bodem en geringe regenval laten dat niet toe. Er wordt rond 1715, rond 1754 en tussen 1836 en 1865 geëxperimenteerd met de verbouw van mais, tabak, aloë en cochenille, maar de opbrengsten zijn te onbeduidend en wisselvallig om zogenaamde cash-crops te genereren: landbouwgewassen die als exportproduct geld in het koloniale laadje brengen. Op de landsplantages van Socotoro (1839), Canashito (circa 1841) en later Savaneta (1859) wordt bovendien de arbeid van werkloze en dus verarmde vrije Arubanen ingezet.

Reeds tijdens het bestuur van de Compagnie ontwikkelt zich een kleinschalige vorm van Afrikaanse slavernij op Aruba, slavernij waartegen slachtoffers zich verzetten. In Rotterdam bevindt zich het Thicopad. Dwars daarop liggen de Tulastraat en de Bonistraat, vernoemd naar

[8] Luc Alofs (1996) De ongeregeldheden van 1859 In: *Amigoe/Napa*, 23-3-1996.
[9] Luc Alofs (1995) De rode rand van de slavernij: indiaanse slavernij op Aruba en Curaçao. In: *Amigoe/Napa*, 11-2-1995.
[10] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/toespraken/2022/12/19/toespraak-staatssecretaris-van-der-burg-op-aruba-19-december-2022.

de Curaçaose en Surinaamse verzetshelden. Even verderop is het Virginia Gaaipad; over Virginia komen we vandaag nog te spreken als Ida Does haar boek Virginia presenteert ([11]).Thico is een slaafgemaakte Arubaan die in september 1795 namens ongeveer dertig lotgenoten geheel in de geest van en het lijkt wel in de woorden van Tula protesteert tegen de slavernij. Thico maakt kenbaar dat zij vrij wilen zijn. Geen samenscholing, geen dreiging, geen geweld: *Wij willen vrij zijn.* Thico wordt opgepakt en naar Curaçao gestuurd. Daar wordt tevergeefs getracht om hem te verkopen en in december 1795 wordt hij in Fort Amsterdam als sjouwerslaaf ingezet, daar waar Tula en de zijnen op 3 oktober 1795 op gruwelijke wijze ter dood waren gebracht. Wellicht was Thico daarvan getuige. Thico is uit beeld geraakt, maar hij behoort samen met Virginia tot de eerste trans-Atlantische slaafgemaakte Arubanen die erkend worden in Nederland. Op Aruba is dat nog niet het geval. In het kader van de slavernijexcuses wordt in het centrum van Oranjestad een beeld van Virginia geplaatst van de hand van kunstenares Vanessa Paulina. Misschien is het ook tijd voor een straat voor Thico. En een Fingalstraat in de wijk Mon Plaisir, waar de slaafgemaakte Fingals werkten op de gronden van Louis Bazin en na diens overlijden die van Pedro J. Frigerio.

Nadat kolonisatie rond 1795 met mondjesmaat wordt toegestaan, ontstaat er een eigen vorm van slavernij op het koloniale Aruba. Bij gebrek aan regen en handelsgewassen draait de slavernij om de huishoudelijke arbeid, het werken in winkels en werkplaatsen en de arbeid in de zelfvoorzienende landbouw. Niet om de plantage of de zoutpan. In het Caribisch gebied leefden er veelal vijf slaafgemaakten op één vrije bewoner. Op Aruba was dat andersom, vijf vrije Arubanen op één onvrije Arubaan (1849). De kleinschaligheid en de omvang van de slavernij in de koloniale samenleving hadden consequenties voor de aard daarvan. Mensen – vrij en onvrij – waren directer op elkaar betrokken, kenden elkaar persoonlijk en waren door vrijwillige én gedwongen interraciale relaties vaak aan elkaar verwant. Intimiteit en geweld gingen hand in hand, met schaamte – ‘berguensa’ – en stilte als resultaat.

Kleinschaligheid leidde er bijvoorbeeld toe dat manumittering een heel ander patroon vertoont dan in grootschalige slavernijsamenlevingen. Manumissie wil zeggen vrijmaken door een slaaf vrij te kopen of per testament iemand van de slavernij te verlossen. Ik telde 114 Arubanen die tussen 1840 en 1862 door manumissie vrij werden. Anders dan in Suriname vormden vrijverklaarde slaven op Aruba nooit een aparte volksklasse, zoals bijvoorbeeld in Suriname.

Het is u op 1 juli 2023 misschien opgevallen dat na de toespraak van Koning Willem Alexander onze minister-president Eveline Wever-Croes haar familieverhaal met ons deelde en dus ook dat van Betico Croes en van vele anderen, mogelijk vanmiddag ook aanwezigen in deze zaal. Het is uitgezocht door het Nationaal Archief Aruba. Op 30 juni 1848 krijgen de 22-jarige Anna Christina (1827-1868) en haar kinderen François Pieter (3 jaar), Jeantil Agapito (2 jaar) en Jan Pieter (3 maanden) de vrijheid en de achternaam Van der Croes. Anna Christina huwt twaalf jaar later, in 1860, met Jacobus Franszoon Croes, de man die voorheen haar eigenaar was. Deze tak van de familie Croes stamt dus af van eigenaren en van slaafgemaakten en van gemanumitteerde Arubanen. Collega Nadia Dresscher-Lambertus, zelf ook een nazaat van eigenaren en slaafgemaakten, wees mij erop dat je slavernij en vrijheid moet zien als één vlecht met twee kleuren: wit en zwart, met slavernij en vrijheid in één familiegeschiedenis. Hoe werkt dat door op het doorgeven of het niet doorgeven, op het willen vergeten of juist het onthouden van slavernij? Hoe werken kleinschaligheid en ‘vervlechting’ door op de mentale erfenis van (verzwegen) slavernij?

[11] Ida Does (2023) *Virginia, een Afefe verhaal.* Amsterdam: Querido.

Ondanks de kleinschaligheid en de intensievere omgang tussen vrije en onvrije Arubanen, laten de archieven zien dat de behandeling van slaafgemaakten ook op Aruba meedogenloos was: van de standrechtelijke executies van drie ontvluchte slaven in 1752 tot de veertien touwslagen die de 18-jarige veldarbeidster Virginia Dementricia op 3 augustus 1860 onderging.

***

Emancipatie en migratie in het Caribisch gebied

Overal in het Caribisch gebied zoeken mensen na hun bevrijding van de trans-Atlantische slavernij een nieuwe toekomst. *The problem of freedom* werd dat genoemd ([12]). Vanuit koloniaal perspectief was het de opgave om de arbeid van de vrij te maken slaven te vervangen. Op de Britse eilanden en in Suriname gebeurde dat door vrijverklaarden te dwingen om nog tien jaar op de plantages te werken – een beleid dat faalde – en door *cheap labor* te importeren uit Azië. Dat leidde in Suriname tot de immigratie van contractarbeiders uit Java en India en tot nieuwe vormen uit uitbuiting middels koloniale arbeid. Het zelfde was het geval in bijvoorbeeld Trinidad en Guyana.

Voor de vrijgemaakte slaven was ‘het probleem van de vrijheid’ hoe de vrije status vorm te geven. Geëmancipeerden zochten vrijheid, kracht en middelen om zelfstandig te zijn. Zij zochten de vrijheid ter plaatse, maar ook elders. Bevrijde slaven keerden de plantages massaal de rug toe en bewerkten hun eigen kostgronden of zochten hun toevlucht in migratie. Onlangs beschreef Wouter Raaijmakers hoe de meeste vrijgemaakten na 1863 van Sint Eustatius wegtrokken ([13]). Op Curaçao daarentegen bleven vrijgemaakten die een kostgrond bewerkten voor het gebruik van de grond afhankelijk van e toestemming van hun voormalige eigenaren. Dit zogenaamde *paga tera-systeem* bestond tot ver in de 20e eeuw. Andere bevrijde Curaçaoënaars, Arubanen en Bonaireanen kozen een eigen weg. Zij trokken naar Cuba, Panama of Suriname om er werk te vinden. *‘Trabao ta tin!, Er is werk!’*

Net als op Sint Eustatius raken geëmancipeerde slaven op de omringende, vooral Engelstalige Caribische eilanden op drift. Vanaf 1924, na de komst van de Lago, vestigen nazaten van deze vrijgemaakten zich op Aruba, vooral in en rond San Nicolas. Dankzij de Lago komen zodoende drie groepen van nazaten bij elkaar: nazaten van inheemse Arubanen, van slaafgemaakte Arubanen en van slachtoffers van slavernij elders in het Caribisch gebied.

***

Na de komma,

Ofschoon Nederland excuses aanbood voor zijn rol in de slavernij in de eigen koloniën, past het excuus ook bij deze laatste groep, bij de slachtoffers van slavernij elders in het Caribisch gebied. Hiernaar verwees minister-president Wever-Croes op 19 december: *Uw geschiedenis is ook*

---

[12] Thomas Holt (1992) *The Problem of Freedom, Race. Labor, and Politics in Jamaica and Britain, 1832-1938.* Kingston: Ian Randle Publishers.

[13] Wouter Raaijmakers (2022) *Life after Slavery. Living Conditions and Survival of the Formerly Enslaved Population of St. Eustatius in the Post-emancipation Caribbean, 1863-1909*. Nijmegen: Radboud Universiteit.

de onze ([14]). Vandaag spreek ik echter mijn bezorgdheid uit. Wat ik waarneem, is dat kolonialisme en slavernij een verdeelde en verdelende doorwerking hebben. Ik zie Arubanen die zich identificeren met de historische schandvlek van inheemse slavernij. Zij komen op voor hun culturele erfenis en koloniale onterving ([15]). Trans-Atlantische slavernij op Aruba is meer dan ooit bespreekbaar. Vijfentwintig jaar geleden, toen ik *Slaven zonder plantage* publiceerde was dat wel anders. Arubanen die afstammen van Caribische slaven elders, Suriname, Sint Maarten, Bonaire et cetera, komen voor hun geschiedenis op, bijvoorbeeld tijdens de bijeenkomsten van We Culture in San Nicolas. Nog maar vijftien jaar geleden bleef hun slavernijverleden geheel onbesproken in de tentoonstelling *Erfenis van de Slavernij/Herencia di Scalivitud* die we maakten in het Nationaal Historisch Archief.

De tijden veranderen, maar we kiezen nog niet voor een gedeelde beleving en benadering van het slavernijverleden. En dat verdeelt ons. Zo worden nazaten van verschillende slachtoffers van koloniale dwangarbeid concurrenten in plaats van lotgenoten. En dat verzwakt ons. Nazaten moeten recht halen, helen en herstellen op basis van solidariteit rond gemeenschappelijke koloniale onderdrukking, dus samen. De weg naar heling en herstel is nog lang. Dan geldt het Afrikaanse motto: *Wie haast heeft, kan beter alleen reizen, maar wie een verre reis wacht heeft, reist beter samen.*

Hetzelfde geldt voor de eilanden. Tijdens Catshuissessies te Curaçao (november 2022), Den Haag (juni 2023) en Sint Maarten (oktober 2023) gaven sprekers van alle eilanden aan met elkaar te willen samenwerken in het proces van heling en herstel, maar ik zie ook de keerzijde. Een gemeenschappelijk Nederlands-Caribisch optrekken ontbreekt bij nazaten, organisaties en overheden. Het blijft ieder voor zich en dat werkt niet. Daarvoor zijn onze eilanden te klein, onze organisaties te klein en te kwetsbaar. Ik ben ervan overtuigd dat Caribische musea, archieven, bibliotheken, universiteiten en instellingen voor monumentenzorg en cultuur samen meer bereiken dan ieder apart. Een Caribisch Kennisnetwerk zal onze tegenhanger zijn van het beoogde nationale (lees: Europees Nederlandse!) Slavernijmuseum te Amsterdam. ([16]) Voorbeelden van succesvolle netwerken zijn het Dutch Caribbean Heritage Platform, dat zich inzet voor het behoud van monumentaal en immaterieel erfgoed, en de Dutch Caribbean Nature Alliance, die zich inzet voor natuurbehoud en -beheer. Laten we als Caribisch deel van het koninkrijk zoveel mogelijk één agenda voor kennis en bewustwording en één herstelagenda voor *restorative justice* vaststellen. Agenda's waarin ieder eiland zijn eigen prioriteiten en voorkeuren inbrengt, maar waarbij we samen doen wat we samen kunnen doen. Niet zes eilandelijke, maar één Nederlands Caribische agenda voor Herstel en Heling, voor *Reparations and Healing*. *Ubuntu*, in de Afrikaanse levensbeschouwing van relationeel humanisme ([17]), *Paga lomba*, in de Benedenwindse traditie van samenwerking voor overleving.

Ik reflecteer tot slot op een Koninkrijksperspectief. Ik zie in politiek en ambtelijk Den Haag bereidheid om het proces na de komma in overleg in te vullen, maar ik zie ook dat Nederland zoekende is. Hoe gaan we dat proces van Heling en Herstel met de eilanden vormgeven? Mijn antwoord is simpel: *mét de eilanden, niet óver de eilanden*. En daar hoort bescheidenheid van

[14] *Toespraak minister president mr. Eveline Wever-Croes naar aanleiding van de excuses omtrent de rol in het slavernijverleden door de Nederlandse staat.* Aruba, 19 december 2022.
[15] https://caribischnetwerk.ntr.nl/2023/01/19/arubaanse-indianenstam-wij-hebben-niets-met-de-slavernij/.
[16] Het Ministerie van OCM staat hier positief tegenover, lees ik in derde *Nieuwsbrief Herdenkingsjaar Slavernijverleden*.
[17] Fred Lee Hord & Jonathan Scott Lee (eds.) (2016) *I am because we are. Readings in African Philosophy.* Boston: University of Massachusetts.

de zijde van de excuserende partij bij. Met andere woorden: Den Haag behoort de regie over Heling en Herstel te delen, te decentraliseren. U weet, Nederland heeft 200 miljoen euro beschikbaar gesteld voor maatregelen voor ‘bewustwording en beleidsintensivering’. Onlangs is toegezegd dat een derde daarvan toekomt aan onze zes eilanden, een derde aan Nederland, een derde aan Suriname. Er komt dus 66 miljoen euro beschikbaar voor het Caribisch deel van het Koninkrijk ([18]). Dat is mooi, maar het zegt me niet zoveel zolang we niet weten hoe die gelden worden beheerd en beschikbaar komen. Ik stel maar direct en zonder terughoudendheid: De eilanden zullen geen bedelfonds langs koloniale lijnen accepteren.

De eilanden en Nederland moeten daarom snel in gesprek, niet over losse projecten en activiteiten, maar over co-creatie en de inrichting van het fonds. De governance daarvan moet zodanig georganiseerd zijn dat

a. nazaten en lokale organisaties via laagdrempelige procedures toegang hebben tot fondsen;
b. alle eilanden een loket hebben voor Heling en Herstel van het Slavernijverleden, liefst binnen een bestaande, onafhankelijke organisatie.
c. lokale, onafhankelijke deskundigen beoordelen of projecten realistisch, relevant en duurzaam zijn voor onze gemeenschappen en aangeven waar samenwerking tussen de eilanden wenselijk is;
d. alle zes eilanden in een Caribische Raad voor Herstel en Heling vertegenwoordigd zijn, het liefst door wijze bestuurders, die toezicht houdt op het doel en de aanwending van de financiële middelen van het fonds en daarover rapporteert ([19]).

Onze eilanden hebben veel wijze mensen, kan ik u vertellen. En ja, van mij mag Nederland daarin best een gezant in de Caribische Raad afvaardigen, want ook in Nederland zijn er wijze mensen. Anders was dat excuus er niet gekomen.

Hoe komen we zover en hoe komen we voorbij de tweestrijd? Wat is er nodig om aan pijn, trauma en historisch onrecht een einde te maken? De eilanden wens ik gezamenlijkheid toe. We vragen Nederland om bescheidenheid, dekoloniaal en inclusief denken voorbij de grenzen van Europees Nederland en bestuurlijke decentralisatie van het Caribische Slavernijfonds. Bescheidenheid van de zijde van de excuserende partij had ik in de trein nog niet bedacht, wel besefte ik – nog onbekend met de mededeling van minister Xiomara Maduro – dat we op alle niveaus de keuze hebben tussen *Vertrouwen en wantrouwen.* Dan trekken we het punt c ook wel los: *de wil tot innerlijk en gezamenlijk helen en herstellen, in woord en daad.*

Trabou tin, er is werk te doen.

Hartelijk dank.

---

[18] BZK Newsletter 3 (2023) *Feedback following the Caribbean Catshuis sessions of the 1st and 2nd of October 2023.*

[19] Ludmila Duncan (2023) Sailing in Salt Water, Imagining a Dutch Caribbean Commission for Reparations and Healing. In: Luc Alofs (ed.) *Sailing in Salt Water. Advancing the Dutch Caribbean Reparations Agenda and Establishing an Inter-Island Knowledge and Expertise Network on the Slavery Past and Its Heritage. Proceedings of the Interinsular Consultation Symposium, St. Maarten, September 28-30, 2023.* Aruba: Universiteit van Aruba. De Staatscommissie pleit voor een centrale rol van nazaten bij de uitwerking van de Excuses van woord naar daad, maar verzuimt daarbij helaas de Caribische eilanden te betrekken. Zie Staatscommissie tegen discriminatie en racisme (2023) *Doorwerkingen van het slavernijverleden. Meervoudige perspectieven op de relatie tussen verleden en heden.Zie* https://open.overheid.nl/documenten/af450156-3527-4111-a44a-7029cfab566f/file.